

ספר

מנהג אבותינו בידינו

ביאורים ובירורים במנהגי ישראל
מקורותיהם ושורשי מעמיהם

מועדים חלק ראשון

אלול - אדר

על ידי

גדלי' באאמו"ר יחיאל אבערלאנדער
מח"ס "פדיון-הבן כהלכתו" ו"בנתיבות התפלה"

יר"ל ע"י "מרכז הלכה"
מאנסי נ.י.
שנת תשס"ו לפ"ק

כל הזכויות שמורות להמחבר

Rabbi Gedalia Oberlander

P. O. Box 367
Monsey, N.Y. 10952
Tel. 845-425-2433

Copyright © 2005

By

Cong. Merkoz Halacha

51 Park Lane
Monsey, N.Y. 10952
Tel. 845-426-7321
Fax. 845-425-2894

נדפס בארץ ישראל
Printed in E. Israel

סדר ועימוד ממוחשב: "עמודים" ירושלים
Computerized Typesetting and Paging "AMUDIM" Jerusalem

פרק ז

אי ישיבה בסוכה בשמיני עצרת בחוץ לארץ

נהגו הרבה מגדולי הפוסקים וצדיקי החסידות שאינם יושבים בסוכה בשמיני עצרת בחוץ לארץ. וזאת למרות פסק ההלכה שבגמרא, שבשמיני עצרת יושבים בסוכה משום שהוא ספק שביעי, אבל בלא ברכה.

השאלה המתבקשת מאליה, כיצד זה נוהגים נגד פסק ההלכה שבגמרא?

אך באמת, כשנעיין בסוגיא זו, נראה שכבר בזמן הראשונים באשכנז היו כאלה שלא אכלו בסוכה כלל בשמיני עצרת, או שאכלו ביום ולא בלילה. במאמר זה נשתדל להביא את טעמיהם ונימוקיהם של אלו שאין אוכלים בסוכה בשמיני עצרת.

א. פשטות סוגיית הבבלי

נתחיל מן הסוגיא בתלמוד בבלי.

במסכת סוכה¹ אמרו:

אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב: שמיני ספק שביעי, שביעי לסוכה ושמיני לברכה. ורבי יוחנן אמר: שמיני לזה ולזה, מיתב, כולי עלמא לא פליגי דיתבינן, כי פליגי לברוכי, למאן דאמר שביעי לסוכה, ברוכי נמי מברכינן. למאן דאמר שמיני לזה ולזה, ברוכי לא מברכינן. אמר רב יוסף: נקוט דרבי יוחנן בידך, דרב הונא בר ביזנא וכל גדולי הדור איקלעו בסוכה בשמיני ספק שביעי, מיתב הווי יתבי ברוכי לא בריכי. ודלמא סבירא להו כמאן דאמר כיון שבירך יום טוב ראשון

1 מו, ב"מז, א.

אי ישיבה בסוכה בשמיני עצרת בחוץ לארץ קמג

שוב אינו מברך? גמירי דמאפר אתו. איכא דאמרי: ברוכי, כולי עלמא לא פליגי דלא מברכינן, כי פליגי, למיתב. למאן דאמר שבעה לסוכה, מיתב יתבינן. ולמאן דאמר שמיני לזה ולזה, מיתב נמי לא יתבינן. אמר רב יוסף: נקוט דרבי יוחנן בידך, דמרא דשמעתא מני רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת, ובשמיני ספק שביעי לבר מסוכה יתיב.² והלכתא: מיתב יתבינן, ברוכי לא מברכינן.

והתוס' שם ד"ה מיתב כתבו: "בלולב לא רצו לתקן כלל שיטלנו הלולב מספק, לפי שהוא יו"ט ומוקצה לטלטול ומינכרא למילתיה שנוהג בו מנהג חול. אבל סוכה פעמים שסוכתו עריבה עליו אוכל בה אפי' ביו"ט".

וכך נפסק גם ברי"ף³: "ולענין מיתב בסוכה בח', הלכתא מיתב יתבינן ברוכי לא מברכינן"; הרא"ש⁴ כותב ג"כ כלשון הרי"ף; ובטור⁵: "ואוכלין בסוכה מפני שהוא ספק שביעי, ואין מברכין על ישיבתה". ובשו"ע⁶: "ובחוצה לארץ אוכלים בסוכה בלילה וביום, מפני שהוא ספק שביעי ואין מברכין על ישיבתה".

הרי ההלכה הבבליית המוסכמת, שיש לשבת בסוכה בשמיני עצרת בלי ברכה.

2 וראה בריטב"א שם: "תמיהא מלתא לר' יוחנן היכי אפשר דלא יתבינן בסוכה בח' דכיון דספק ז' הו"ל ספיקא דאורייתא ולחומרא. י"ל דכי לא ידעי אקביעא דירחא אה"נ דלכ"ע מיתב יתבינן, כי פליגי בזמן הזה דידעינן בקביעא דירחא ולא עבדינן תרי יומי אלא משום מנהג אבותינו, וסבר רבי יוחנן שאע"פ שאבותינו דלא ידעי בקביעא דירחא יתבי בסוכה בח' מספיקא, אנן לא אזלינן במנהג דידהו בהא כי היכי דלא לזלזלו בח' שהוא יום טוב מן התורה לדון אותו כז' שהוא חול ויהיו מקילין בקדושתו. ורב סבר דכיון דבלא ברכה יתבינן בה הא מינכרא מלתא שאינה ז' ממש אלא ספק, ולא יזלזלו בקדושתו". וראה בשו"ת דברי יעקב, סי' ע"ו, מש"כ לבאר דברים אלו.

3 דף כב ע"ב מדפי הרי"ף.

4 פרק ד סוף אות ה.

5 סי' תרסח. וכל מקום במאמר זה שאין ציון אחרת הכוונה לסי' תרסח.

6 שם סעיף א.

ב. הראשונים שלא אכלו כל סעודת שמיני עצרת בסוכה

למרות זאת מצינו שכמה מראשוני חכמי אשכנז לא נהגו לפי הכרעה זו. הטור, לאחר שהביא את החיוב לאכול בסוכה בשמיני, מוסיף: "ויש נוהגין שלא לישיב בה בליל שמיני, וביום שמיני יושבין בה, ואינו מנהג"⁷.

מה שסתם הטור, מצינו בפירוש בספר 'הפרדס' לרש"י⁸, שמביא שהיו ראשונים שאכלו בלילה חוץ לסוכה:

רבינו שלמה בליל שמיני ספק שביעי קידש בסוכה וישב בה וגם למחר עשה כן. וכן עשה רבינו יעקב בן רבינו יצחק הלוי נוחו עדן [שכל] אחיו, רבינו אליעזר ורבינו שמואל הלוי קדשו בבית (מ)[ו]אכלו חוץ לסוכה ולמחר ביום אכלו בסוכה. וטעם שלהם מתלמוד ירושלמי מספר מלילי יום האחרון דהיינו יום ט'⁹, וכן פסיקתא משמע. ושאלתי את ר' יעקב לוי ואמר(ת)

⁷ ב'ארחות חיים', הלכות סוכה, אות מ, דף קיב ע"ב, כשמביא היש נוהגין כן, מציין שכן "יש מקומות בצרפת", ומסיים: ואין טעם לדבריהם.

⁸ מהדורת עהרענרייך, בדאפעשט תרפ"ד, עמ' רמ.

⁹ כלומר, כיון שהירושלמי (שבהערה 14) כותב הלשון "בלילי יו"ט האחרון" לשון רבים, על כרחך שהכוונה בחו"ל והכוונה לליל שמיני וליל תשיעי, שאם סוכתו ערבה לו מקדש בביתו ואוכל בסוכה. הרי לנו שבליל שמיני שהוא ספק שביעי צריך לקדש בבית.

גם ב'מאירי' סוכה מח, א כתב, שפשטות הירושלמי הוא שאסור לאכול בליל שמיני בסוכה אפי' אם סוכתו עריבה משום חשש בל תוסיף: "ובתלמוד המערב שבמסכת ברכות פרק כיצד מברכין אמרו מי שסוכתו עריבה עליו מקדש לילי יו"ט האחרון בתוך ביתו ועולה ואוכל בסוכה כלומר שאם יקדש בסוכה יהא נראה כאוכל שם מתורת סוכה ויחזיקוהו כעובר על בל תוסיף וא"כ בלילה של שמיני מיהא כל שמקדש בתוך ביתו דיו ולא נאמרו דברים אלו שבסוגיא זו אלא לצורך מחר". וכע"ז בספר 'המכתם', סוכה שם.

אולם ה'ראבי"ה', ח"ב הלכות לולב סי' תרצה, עמ' 401, לאחר שמביא שאותן שאוכלין חוץ לסוכה יש להם ראייה מהירושלמי, הוא מסיים: "ולא כתבו הראיה. ונתתי אני יואל הלוי את לבי בדבריהם, ואינה ראייה מן הירושלמי". ולאחר שמאריך בסוגיא בסי' תרצו הוא מסיים דבריו, שהירושלמי מירי בארץ ישראל ולכן הוא מחויב לקדש בביתו דוקא, אבל בחו"ל שיש ספיקא דיומא איה"נ שמחויב לקדש ולאכול בסוכה דוקא. וכן כתב גם רבינו יצחק בעל

אי ישיבה בסוכה בשמיני עצרת בחוץ לארץ קמה

מתחילה היה אבי נוהג בספק בליל שמיני לקדש בבית ואכל שם ולמחר בסוכה כדרך שעושין אחיי, אבל בזקנתו פעמים היה יושב בליל ספק שביעי בבית ופעמים בסוכה, והין ולא ורפייא בדיה. ור' אלכסנדר העיד עליו שבתחילה היה נוהג לישב בבית בליל ספק שביעי ולמחר בסוכה, אבל חבירו ר' שלמה ושאר רבותי[נו] אמרו לו וחזר בו. וכן [רבינו] שניאור הלוי ישב בסוכה בליל ספק שביעי וחולק על שאין יושבין. ומביא ראייה מפסיקתא.

כמו כן מצינו ב'מחזור ויטרי'¹⁰, שמביא שגם רבינו יוסי מקינון לא אכל בלילה בסוכה: "וקיימ[א] לן הילכת[א] מיתב יתבינן לשם סוכה ברוכי לא מברכינן. ת': דתרת דסתרו אהדדי בחד דוכתא הוא. שלאחר שעשיתו קודש בקידוש לומ[ר] את יום שמיני לחג עצרת הזה, תעשהו חול בברכת סוכה. ועוד דאמרינן[ן] בירושלמי מי שסוכתו עריבה עליו יקדש בתוך ביתו ויחזור ויאכל בתוך סוכתו, ואין זה קידוש שלא במקום סעודה, דכיון שדעתו מתחילה לאכל בסוכה במקום סעודה דמי. וכן כתב רבינו ניסים מההוא דירושלמי. והרב ר' יוסי מקינון לא היה אוכל בסוכה ליל שמיני עצרת".

גם בספר 'עץ חיים' לרבינו יעקב חזן מלונדרץ¹¹ מביא, שרבינו לותר נהגו לישב בסוכה ביום שמיני ולא בלילה: "בזמן הזה שמיני ספק שביעי, אין מברכין מספק, אבל יושבין. אבל בלולב לא רצו ליטול בלא ברכה, דאיכא ספק אסור טלטול¹². ומצא[תי] בתשונ[בות]

שערי דורא, ב'מנהגים ישנים מדורא', מהדו' אלפנביין, נ"י תש"ח, עמ' 160, לאחר שמביא שהמקילין סוברין כהירושלמי הוא מסיים: "ועליהם נאמר [ן]כסיל בחושך וגו', דהא הירושלמי ותלמיד דידן לא פליגי אהדדי. דהא הירושלמי לא נסתפק בשמיני ספק שביעי, דלהם היה פשיטא דהוה שמיני, דלא היו עושין בירושלמי אלא יום אחד. אבל אנו מסופקין ולכך יתובי יתבינן בלא ברכה". וכעין לשון זה ממש כתב בספר 'אמרכל', הובא בא"ר סי' תרסח אות ב.

10 סי' שפד.

11 הוצ' מוה"ק תשכ"ב, הל' לולב ח"א עמ' שנב.

12 השווה תוס' סוכה מז, א ד"ה מיתב.

ר"י שנהגו רבני לותיר לישב בסוכה ביום שמיני ולא בלילה על פי הירושלמי מי שסכתו עריבה עליו יקדש בביתו. ומקיימין ביום יתובי יתבינן. ולא היא, דההיא דירושלמי היינו בארץ ישראל, שמקדשין על פי הראייה. אבל מ"מ יתובי יתבינן בין ביום בין בלילה, דא"כ לאחר שעשיתו שמיני תעשהו שביעי".

וכך היה גם מנהג מהר"ם מרוטנבורג שהיה: "אוכל בשמיני עצרת בלילה בסוכה, וביום בבית, ואם אירע שמיני עצרת בשבת, היה אוכל סעודה שלישית בסוכה"¹³.

מהמקורות דלעיל אנו רואים בעליל, שהיו חכמים באשכנז שנהגו לאכול מחוץ לסוכה בליל שמיני עצרת, והסתמכו על הירושלמי והפסיקתא.

ג. פשטות סוגיית הירושלמי

נביא את דברי הירושלמי כלשונם.

בירושלמי¹⁴:

סוכה שבעה כיצד? גמר מלוכל לא יתיר את סוכתו אבל מוריד הוא את הכלים מן המנחה ולמעלן בשביל כבוד יום טוב האחרון. ר' אבא בר כהנא רבי חייה בר אשי בשם רב צריך אדם לפסול סוכתו מבעוד יום. רבי יהושע בן לוי אמר צריך לקדש בתוך ביתו. רבי יעקב בר אחא בשם שמואל קידש בבית

¹³ כ"ה בספר 'תשב"ץ קטן' ע"פ נוסחת מהר"ם מינץ ובית יוסף, סי' ק"מ, הוצ' מכון תורה שבכתב, תשס"ה עמ' קא. וראה שם ב'כתונת תשב"ץ' הערה 1 שזה היפך הכתוב בנדפס, שבנדפס הוא בס"י קמז והנוסח: "ואוכל בשמיני עצרת לילה ויום בתוך הסוכה, ואם אירע שמיני עצרת בשבת, אוכל סעודה ג' בסוכה". וראה תמיהת הגרי"פ פערלא: תמוה לכאורה מאי קמ"ל הא היינו רישא, ואינו רק לשון כפל אלא צורך כלל? וראה מה שנדחק ליישב. ולפי גירסת הכת"י שהיה אוכל בלילה בסוכה וביום בבית, לא קשה כלום.

¹⁴ פרק ד ה"ה, דף נד טור ג. סוגיא זו הוא גם בירושלמי מס' ברכות פרק ו ה"ו דף י טור ד. וכעין זה הוא גם בפסיקתא דרב כהנא (מנדלבוים) פרשה כח אות ז.

אי ישיבה בסוכה בשמיני עצרת בחוץ לארץ קמז

זה ונמלך לוכל בבית אחר מקדש. רבי אחא רבי חנינא בשם רב מי שסוכתו ערבה עליו מקדש בלילי יום טוב האחרון בתוך ביתו ועולה ואוכל בתוך סוכתו.

נמצא, שלפי פשטות דברי הירושלמי צריך לקדש בתוך ביתו, ואפי' מי שסוכתו עריבה עליו צריך לקדש בלילי יום טוב האחרון בתוך ביתו, ורק אח"כ יכול לעלות לסוכתו לאכול.

אך כבר העיר אחד הראשונים דלעיל, שניתן לומר שהירושלמי מדבר בארץ ישראל, ששם החג הוא רק יום אחד, ואין ספיקא דיומא נוהג שם כלל, ואם כן אין ראי' להלכה בחו"ל. אולם נראה שהדיוק מהירושלמי הוא במ"ש שאסור לאכול בסוכה ביום שמיני עצרת, ואף למי שסוכתו עריבה לו חייב לעשות היכר ולקדש בביתו, שכן כנראה שלפי הירושלמי הבינו שעצם קידוש חגו של שמיני עצרת כרגל בפני עצמו הוא על ידי אי אכילה בסוכה. אולם לפי הבבלי אין באכילת סוכה שום סתירה פנימית לחג שמיני עצרת. ולפי"ז הבינו ראשונים אלו, שלפי הירושלמי בכל מקרה לא מתירים אכילת סוכה בשמיני עצרת גם בחו"ל.

מקור נוסף, אף הוא ירושלמי, לאי אכילת ליל שמיני בסוכה, מובא ב'הגהות מנהגים' שבתוך 'ספר המנהגים לרבינו אייזיק טירנא'¹⁵, בשם המדרש תנחומא: "הא דנהיגי מקצת בני אדם לאכול חצי סעודה בסוכה וחצי השאר בבית, מנהג כזה לא נכתב בשום מקום. אבל לי נראה ראייה ברורה במדרש תנחומא פרשת פנחס (סי' טו): "למדנו רבינו וכו' [מהו לאכול בחג חוץ לסוכה, כך שנו רבותינו רבי אליעזר אומר י"ד סעודות חייב אדם לאכול בסוכה אחת ביום ואחת בלילה, וחכמים אומרים אין לדבר קצבה חוץ מליל י"ט האחרון בלבד], ולמה התירו חכמים להפטר מהסוכה ב"ט האחרון של חג, [א]לא כל ז' ימי החג היו מתפללין לטללים ובי"ט האחרון היו מתפללין לגשמי[ם] ולכך נפטרין מן הסוכה כדי שיתפללו על הגשמים בלב שלם...".¹⁶

¹⁵ מהדר' מכון ירושלים תשל"ט, דיני שמיני עצרת עמ' קלז ב'הגהות המנהגים' הערה ה. וראה שם במבוא עמ' 17 על זהות בעל ההגהות.

¹⁶ דהיינו, מזה שמבואר שם שנפטרים לגמרי מן הסוכה למדו שאין חיוב גמור

גם כאן נראה שסברו שמבחינת התוכן, מדובר בשני חגים שונים ונבדלים, ואין לערב ביניהם ע"י ישיבה בסוכה. והרי כאן המשך לשיטת הירושלמי הנ"ל.

ויש לציין, שלכאורה גם בבבלי אנו רואים שחלוקים כאן רבי יוחנן, מרא דשמעתתא של ארץ ישראל, ורב, מרא דשמעתתא דבבל, ואכן רואים שרבי יוחנן סבור - לפי הלישנא בתרא - שלא יושבים בסוכה כלל בשמיני עצרת גם בחו"ל, ואילו לפי הבבלי הרי רב סבור שיושבים בלי ברכה. ואם כן הרי ניתן ללמוד מכאן על שיטת הירושלמי שבכל מקרה (גם בחו"ל) אין לשבת בסוכה בשמיני עצרת, וטעמו של דבר, כפי שהוסבר לעיל, שכן אכילה בסוכה בשמיני עצרת הינה חסרון בעצם חלות חג של שמיני עצרת¹⁷.

ד. מנהג אשכנז כירושלמי

במדה רבה מהווה מנהג אשכנז זה דוגמא בולטת ומובהקת למה

לשבת בסוכה, ולכן אוכלים רק חצי סעודה להראות שאינם באמת מחוייבים בדבר. אולם המג"א בס"ק ב' לאחר שמביא את דבריו הוא כותב: "אינה ראייה, דיש לומר אחר האכילה נפטרים משם". וב'מחצית השקל' מסבירו: דיש לומר שנפטרים אחר הסעודה ואין עושין שאר דברים, כמו טיול ולימוד וכדומה בסוכה, אע"ג דבסוכות עושים דברים אלו בסוכה. והגה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין בספרו 'משיב צדק' אות א, כתב על המג"א: "ובאמת דחיתו חלושה דאי צריך כל הסעודה בסוכה אכתי לא יתפללו בלב שלם משום הסעודה ומה הועילו בזה בתקנתם, ועל כרחך דסגי בדבר מועט וזה אפשר אפילו יהיה תפילתו שלימה, דכי אמר מוריד הגשם במוסף אתי מיטרא עדיין יוכל לאכול מעט מיד אחר התפילה בסוכה עד שלא ירדו בה כדי שתסרח המקפה. ובאמת מפשטות לשון התנחומא היה נראה דנפטרים לגמרי, וכן בב"ח שם מביא מנהג קצת שלא לאכול בסוכה ביום כלל ונתלין גם כן בתנחומא הנ"ל, עיין שם. אלא שאותם בני אדם מסתמא אוכלין בלילה דרחוק שלא יקיימו ההלכתא מיתב יתבינן כל עיקר וטעם התנחומא לא שייך בלילה, דאכילת הלילה לא יעכב לתפילת הגשמים למחר במוסף, ואותן שאין אוכלים בלילה על כן (צריכים) לאכול על כל פנים מעט ומקצת סעודה ביום".

¹⁷ אולם צ"ע, שכן בירושלמי מבואר שגם רב סבירא ליה שמקדש בביתו ואח"כ עולה לסוכתו, ואילו בבבלי סבור לפי לשון אחת שיש לשבת בסוכה. הרי רואים שגם מביא שמועה בשם רב שנהג כר' יוחנן, ואילו שמועות חלוקות

אי ישיבה בסוכה בשמיני עצרת בחוץ לארץ קמט

שהתברר לפי הרבה מקורות, וכן כתבנו כך בכמה ממאמרינו¹⁸, שבמנהגי איטליה ואשכנז שקועות הרבה הלכות ארצישראליות. ואכן גם כאן אנו רואים מנהג שיסודו בירושלמי, ונהוג בין חכמי אשכנז.

סיבת הדבר, שכן מנהג אשכנז הונהג על פי חכמי אשכנז שהגיעו מאטליה, ומאז ומעולם היו קהילות ישראל באיטליה נשענות על גאוני ארץ ישראל ופסקיהם, וכך נותרו הרבה מנהגים עתיקים מאד שיסודם בארץ ישראל. ולפעמים סתרו מנהגים אלו את מנהגי בבל שיסודם בתלמוד הבבלי.

אולם עדיין הדבר צריך ביאור, שכן אפי' אם נאמר שהירושלמי מיירי בחוץ לארץ, ולכן נהגו שלא לישב בסוכה, מ"מ בבבלי נפסק להדיא להלכה: מיתב יתבינן, ברוכי לא מברכינן. והרי גם בני אשכנז קיבלו עליהם שבמקום שהירושלמי והבבלי מחולקין אנן פסקינן כהבבלי, והיו צריכין לישב בסוכה מספק כהבבלי? ומאי דך גיסא יש להבין, הרי נוקטים להלכה בכל מקום כהלישנא בתרא של הסוגיא¹⁹, וא"כ, לפי הלישנא בתרא הרי רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת שהוא מרא דשמעתא בעצמו לא ישב בסוכה, וכך צריכים לפסוק, וא"כ מדוע מסיים מיד הבבלי שלהלכה "מיתב יתבינן, ברוכי לא מברכינן"?

ה. ביאור הבבלי לפי הנהגת המקילים

א] גישה מעניינת מצינו לאחד מחכמי אשכנז, רבינו יהודה ב"ר קלונימוס, בספרו 'יחוסי תנאים ואמוראים'²⁰ שמתמודד עם שאלות אלו, ומביא, שהנוהגים להקל אומרים שקטע זה של הבבלי 'והלכתא:

נאמרו מפי רב, ולפי הירושלמי סבור שאין לשבת. וראה להלן מדברי היחוסי תנאים ואמוראים' בדעת רב.

¹⁸ ראה לדוגמא מאמרי על מנהג צום ביום החופה, קובץ 'אור ישראל', גליון לד, עמ' ריח ואילך. ומאמרי על אמירת הלל בציבור בבית הכנסת בלילי פסח, קובץ 'היכל הבעש"ט', גליון י, עמ' עג ואילך.

¹⁹ ראה כללי הוראה שבסוף ספר 'גט פשוט', סוף כלל ז.

²⁰ מחכמי שפיירא, רבו של הרוקח, מהדורת מקיצי נרדמים 1874, עמ' שכח-של.

מיתב יתבינן, ברוכי לא מברכינן' אינו מחכמי התלמוד, אלא מבעל הלכות גדולות, שהשתרכב איכשהו לתוך הגמרא. וא"כ, כשיש לנו ירושלמי מפורש שמפקפק בפסק זה יש מקום לפסוק כהירושלמי, ובפרט שגם לפי הלישנא בתרא של הבבלי אין יושבים בסוכה.

ואלה דבריו:

איכא דאמרי ברוכי כ"ע לא פליגי דלא מברכי כי פליגי למיתב, מ"ד שביעי לסוכה מיתב יתבינן ומ"ד שמיני לזה ולזה מיתב נמי לא יתבינן. אמר רב יוסף נקוט דר' יוחנן לידך, דהא מרא דשמעתא מנו רב יהוד[ה] בריה דרב שמואל בר שילת ורב יהוד[ה] בריה דרב שמואל בר שילת שמיני ספק שביעי לבר מסוכה הוה יתיב. והנה יש שנוהגין כלישנא בתרא משום דקבלה היא דרוב איכא דאמרי שבתלמוד הוא עיקר. והנוהגין אומרינן כי מה שכתב[ב] בספרים הילכתא[א] יתובי יתבינן ברוכי לא מברכינן אינו מסדר הגמרא, אלא מלשון הלכות גדולות ומר רב יהוד[ה] כתב²¹ לדידן דאית לן לספיקא דשמיני איכא לספוקי בשביעי דבעי למיכל סעודתיה בסוכה, דקיימא לן הלכתא יתובי יתבינן ברוכי לא מברכינן והוה ליה יומא טבא כן כתב. ולא כתב אלא דקיימא לן ומשמ[ע] אע"פ שאין בפי בספרי[ם], וסומכין על איכא דאמרי חדא דמרה דשמעתא לא עביד כשמעתיה, ונראה משום דקיימא לן כל היכי דפליגי רב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן, והא דאיצט[ר]יך רב יוסף למימר נקוט דר' יוחנן בידך דפשיט[א] דהלכה[כה] כר' יוחנן, אלא משום דרב חנא בר ביזנא וכל גדולי הדור יתובי יתבינן ברוכי לא בריכו והא פלוגתא על לישנא בתרא, אפילו הכי סבר רב יוסף כיון דמרה דשמעתא גופיה הדר ביה וחוץ לסוכה יתיב ש"מ דסבירא ליה הלכה כר' יוחנן וכלישנא בתרא.

לאחר מכן הוא מוסיף עוד, שגם רב, שהוא זה שאומר בסוכה

²¹ 'הלכות גדולות', סוף הל' סוכה מהדורת ווארשא עמ' 66; מהדורת ברלין עמ'

אי ישיבה בסוכה בשמיני עצרת בחוץ לארץ קנא

ששמיני ספק שביעי, שביעי לסוכה דהיינו שיושב בסוכה, חזר בו, ודעתו שלא לישב בסוכה בשמיני עצרת:

אי נמי סבירא ליה דהדר ביה רב לגבי ר' יוחנן, דה"ג בפ"א דתעניות (ב, א) בגמרא דאין שואלין את הגשמים, דתנן ר' יהודה אומר העובר לפני התיבה ב"ט האחרון של חג האחרון מזכיר והראשון אינו מזכיר, ב"ט הראשון של פסח הראשון מזכיר והאחרון אינו מזכיר, ובגמרא (ד, ב"ה, א): ואנן דאית לן תרי יומי היכי עבדינן? אמר רב מתחיל במוספין ופוסק מנחה ערבית ושחרית וחוזר ומתחיל במוספין, אמר להו שמואל פוקו אמרו ליה לאבא וכי מאחר שעשיתו קודש תעשנו חול וכו', עד רבה אמר כיון שהתחיל שוב אינו פוסק, וכן אמר רב ששת ואף רב הדר ביה, דאמר רב חננאל אמר רב מונה כ"א יום כדרך שמונה מר"ה ועד יום הכיפורים ומתחיל וכיון שהתחיל אינו פוסק. אלמא רב קבלה לאתקפתא דשמואל מכיון שעשינוהו קודש בתפילה שוב אין לנו לנהוג בו הפסקה דמחזי כאילו יום שמיני חולו של מועד, אלא כיון שהתחיל בקדושה ויצא מכלל חול של שביעי שוב אינו פוסק, והיאך יתכן לנהוג חובה של סוכה ביום שמיני משום ספק שביעי והוא מזכיר גשמים. ועוד שצריך לברך בקידוש היום את יום שמיני חג העצרת הזה ואם באנו לחייבו בסוכה הרי מתכוין לשיבת מצוה סוכה, והישן בשמיני בסוכה נהי דאינו לוקה, מ"מ תוספת מצוה נראת ואין לעשות חובה במקום שסותרים] זה את זה כגון הכא דמברך איום שמיני ומזכיר גבורות גשמים והוא ישב בסוכה.

היל[כך] נראה דמשום הכי הדר ביה רב אף משיבת סוכה כי היכי דהדר מהזכרה ולישנא קמא ליחא. ואע"ג דרב חנא וכל גדולי הדור עשו כן לא סמכינן עלויה, ורב אסי דהוי מבדיל מיומא טבא לחבריה כדאיתא בריש גמרא דמס' ביצה (ד, ב) אע"ג דלעניין ביצה אזיל לחומרא דאמר נולדה בזה אסורה בזה דאפילו בשני ימים של גליות ספוקי מספקא ליה ואזיל לחומרא, נ"ל דסבירא ליה דאין לישב בסוכה דישיבת סוכה קולא הוא ומראה בחובת ישיבתו בה כאילו הוא שביעי, ומה

שהיה מבדיל מיומא טבא לחבריה כיון דמקדש נמי לא חייש דדבר דמשום מנהג עבדינן תרי יומי וליכא למיחש אבל יום שמיני עצרת שהוא מן התורה אין לנו לנהוג בו חומרא דאתי לידי קולא.

אולם לפי זה צריכין להבין דעת הסוברים שמחוייבין לישב בסוכה בשמיני, ועל זה כותב לבאר שיטתם:

ומיהו טעמו של היושבים, י"ל כיון דתקיננו שני ימים של גליות ושני ימים אנו נוהגין שמיני עצרת אם לא ישב בסוכה נמצא שעשינו הודאי ואין כאן ספק תשיעי משום שמיני מכיון שסוכה כל שבעה דאורייתא יאמרו כשם שאין ספק בסוכה כך אין ספק בשמיני ואתי לזלזולי ביי"ט שני, ומשום תוספת מצוה ליכא דכיון דקא מברכין שהחיינו ויום שמיני חג הוכחה גדולה היא שאין חובה זו חובה גמורה וכוונת תוספת אלא משום דלא ליתי לזלזולי דהא עבדינן נמי הכירא בהזכרת גשמים.

[ב] הסבר נוסף יש לראות בתוספות רבינו פרץ²², שכותב על הגמ' מיתב יתבינן: "לפי שפעמים שערבה עליו סוכתו ואוכל אפי' ביום טוב, ושמא היינו טעמא דהנהו לא אכלו בליל שמיני עצרת בסוכה וחוזרים ביום ואוכלין בסוכה, [דביום ערבה] ובלילה אין ערבה דצער הוא להם...".

ונראה מדבריו, שכל עיקר הטעם שחכמים התירו ישיבה בסוכה גם לפי הבבלי הוא מפני שהיא עריבה לו, כי אחרת יש חשש של בל תוסיף, ומשום כך כל שאין הסוכה עריבה אסור לו לשבת שם²³.

וכדבריו מבואר ב'קרבן נתנאל' על דברי הרא"ש שם - שפוסק שצריך לישב בסוכה מספק ואין זה דומה ללולב, משום שבסוכה פעמים שסוכתו עריבה עליו אוכל בה אפי' ביו"ט - שכותב ע"ז בקרבן נתנאל: "אמנם אם באותו יום עת צינה או רוחות או שום שינוי אור אין מן הראוי לאכול בסוכה ביום שמיני ספק שביעי".

²² למס' סוכה שם, מהדר' ר"ש גרינבוים, ירושלים תשל"ב, עמ' רנט"רס.

²³ וראה תוספות רבינו פרץ עירובין צו, א ד"ה ועוד הישן בשמיני ילקה, שמשווה הבבלי לירושלמי, עיי"ש ודוק.

אי ישיבה בסוכה בשמיני עצרת בחוץ לארץ קנג

כלומר דאם אוכל בזמן צינה אז מראה שעושה כן מטעם חיוב ושייך בל תוסיף.

ומוסיף ע"ז ר' צדוק הכהן מלובלין ב'משיב צדק'²⁴:

והנה הוא נקט כשיש איזה גריעותא עוד בסוכה מבבית, ובאמת אנן בעינן שיהיה עוד פעמים עריבות שם. והך פעמים היינו ודאי שיהיה דבר מצוי קצת על כל פנים כן לעשות איזה פעם מפני העריבות ולא כשיעשה כן איזה אדם באיזה פעם רחוק מפני איזה סיבה רחוקה ושאינ מצוי אלא על דרך הזרות דודאי אי אפשר לתלות על הסתם בזה.

ובמדינותינו כמעט רוב השנים יש קצת צינה ושינוי אויר באותו זמן דשמיני עצרת שאין ערב כלל ישיבת סוכה, ואפילו בזמן החם אין שום עריבות לשום אדם לישיב איזה פעם אז בסוכה מבבית אם לא על דרך רחוק וכל שכן לסעוד, דרוב סוכות הם רחוקים מבית המבשלים יותר מהבית ויש טורח בהבאת המאכלים וגם רוב סוכות הבנויות עראי אין דירתם נאה כדירת הבית... ואם כן אין ערב לישיב ביום טוב ובשעת סעודה בדירה כזו, אלא דבזמנם ובמקומם שהיה עריבות לישיב בסוכה אותו עריבות גרם להם לישיב אף שאין הדירה נאה ויש טורח יותר, וכל שאין עריבות הוי עוד גריעות על הרוב, ואין עושין אם לא למצוה ואם כן אין ראוי לישיב כלל לעולם. ומה שאוכלין מעט היינו לזכר מנהג אבותינו שבבבל וכיוצא וכיון דיוצאין מיד ואוכלין עיקר הסעודה בבית הוי ניכר דאין עושהו חול רק זכר בעלמא עביד²⁵.

²⁴ אות י.

²⁵ וכ"כ ב'ראש יוסף' (לר"י אישקאפא, סי' תרסח): "ואם יהיה הזמן קר אין שייך לומר זה". וכעין זה כתב גם ב'ערוך השלחן' סעיף ד"ה; בשו"ת 'דברי יעקב', סי' ע"ו; בשו"ת 'מנחת אלעזר', ח"ד סי' לא ובשו"ת 'מהרש"ג', ח"א סי' לה. וראה ב'היכל הברכה' עה"ת פר' אמור, באוצר החיים מ"ע שכה שכו, עמ' רמד, א: "ובשמע"צ שרוב פעמים קר ורוחות שאינם טובים במדינות אלו ומוכיח דיושב לשם מצוה אסור לישיב בסוכה בעת הזה, דעובר על בל תוסף אם לא שאויר צח וזך דנהנה בישיבתו, מצוה לקיים דברי חכמים ויכוין שיושב לשם תענוג". וראה גם פר' ראה באוצר החיים מ"ע תנה: "ובמדינות אלו אסור לישיב בסוכה בשמ"ע... ועבירה גדולה בידו".

ובמשיב צדק²⁶ מביא סמך מדברי רש"י שאין אוכלין בליל שמיני עצרת בסוכה, דהנה תנן במשנה מח, א: "סוכה שבעה כיצד? גמר מלאכול, לא יתיר את סוכתו, אבל מוריד את הכלים מן המנחה ולמעלה מפני כבוד יום טוב האחרון של חג".

ובגמרא שם: "אין לו כלים להוריד מהו... רב חייה בר (רב) [אשי] אמר, פוחת בה ארבעה, ורבי יהושע בן לוי אמר, מדליק בה את הנר. ולא פליגי הא לן, והא להו".

וכתב רש"י: 'הא לן' לבני בבל, שהשמיני שלהם ספק שביעי, דלא קים להו בקביעא דירחא, מדליק בה את הנר, ולא יפחתנה ויפסלנה, לפי שצריך לישיב בה מחר. 'והא להו' לבני ארץ ישראל, דקים להו בקביעא דירחא ולא יתבי בסוכה בשמיני, פוחת.

וע"ז מקשה במשיב צדק: "אמאי כתב דצריך לישיב מחר הרי גם עתה בלילה גופיה נמי צריך לישיב? ודחוק מאוד לומר דגם ללילה קרי מחר, והוה ליה לומר שצריך לישיב בו עתה. ועל כרחך דבלילה באמת לא היו יושבין, ורק מי שאין לו מקום שמוכרח לישיב משום הלילה היה יכול לפחות ורק בשביל שצריך לישיב מחר אי אפשר".

ג] גם המחבר בשו"ע, לאחר שמביא את דברי הטור 'ויש נוהגין שלא לישיב בה בליל שמיני', מביא את טעם המקילים: "טעמם מפני שבליילה צריך לברך זמן, ואם אוכל אז בסוכה נמצאת אז אכילתו בסוכה סותרת את ברכת זמן, ומפני כך סוברים שמה שאמרו בגמרא מיתב יתבינן ביום דוקא אמרו כן שאין אומרים בו זמן".²⁷

ד] ב'שפת אמת'²⁸ כותב לפרש לשון הגמ' מיתב יתבינן: "דהיינו

²⁶ אות כז. וכזה כתב גם ב'מנחת פתים' סי' תרסח.

²⁷ אולם מסיים: "וכתב רבינו [=הטור] שאינו מנהג משום דכיון דסתמא אמרו מיתב יתבינן אין לחלק בין יום ללילה". והמג"א ס"ק ב מקשה על טעם זה: "דהא ביום ג"כ אומרים את יום שמיני עצרת הזה בברכת המזון ואפ"ה יושבין". ובמשיב צדק סוף אות א מיישבו: "אפשר לומר דזה גם כן טעם שגומרין הסעודה בבית ומברכין ברכת המזון בבית שלא יהיה סתירה. אלא דזה לא יספיק למנהג הנ"ל לאכול פת בכסנין ומברכין מעין שלוש בסוכה דגם כן מזכירין שמיני עצרת".

²⁸ על מס' סוכה דף מז, ד"ה מיתב כו"ע. וכזה אמר גם מהר"י מנעשכ"ז, הובא

אי ישיבה בסוכה בשמיני עצרת בחוץ לארץ קנה

דליכא איסור בל תוסיף בישיבתה אבל לא לחייבו לישב, דאל"כ למה לא בעי ברוכי... וכן אפ"ל בלישנא בתרא דלכו"ע ליכא חיובא ולא פליגי אלא אי רשאי לישב, ומסיק הגמ' הילכתא דליכא איסור אבל ברכה וחיוב ליכא".

וכעין זה כתב במשיב צדק אות יז: "אבל נראה דבאמת דקדקו חז"ל שפיר בלשונם מה שאמרו שם כמה פעמים הלשון יתבין שתלו הדבר בדין והרי באו ללמד דין והיה להם לומר מיתב יתבין דזה משמע דדינא קאמר שצריכין ומחויבים לישב, אבל יתבין משמע אנן יושבין ובדעתינו תלוי... והיינו דלא הטילו הדבר דרך חיוב לעשות על כל פנים אף שאין מרוצה בכך וערב לו יותר בבית, דאם כן נוהג בו מנהג חול, רק מסרו הדבר לדעתינו ורצוננו ואם רוצה יותר בבית שערב לו יותר לא מחייבין ליה בסוכה בעל כרחו...".

לסיכום, יש חמשה יישובים למנהג זה בפוסקים.

(א) נוהגים לפי הירושלמי והפסיקתא.

(ב) הסברו של בעל 'יחוסי תנאים ואמוראים', שהקטע בגמרא "והלכתא מיתב יתבין" הוא הוספה מאוחרת שאינה מבעל הגמ', ובירושלמי מבואר שאין יושבים בסוכה, לכן נקטינן כהירושלמי.

(ג) משום חשש בל תוסיף.

(ד) טעמו של הב"י, שכיון שאומרים בליל שמיני ברכת שהחיינו, ע"כ הוא רגל בפני עצמו, ואם ישב בסוכה יהיה תרתי דסתרי.

(ה) לשון הגמ' "והילכתא וכו'", אינו חיוב אלא היתר לישב בסוכה.

ו. גדולי ישראל שלא אכלו את כל סעודות שמיני עצרת בסוכה כבר הבאנו לעיל מראשוני חכמי אשכנז שלא אכלו בסוכה בשמיני עצרת, כגון חכמי לותיר ור"י מקינון ועוד. בנוסף להם מצינו גם בדורות מאוחרים גדולי ישראל באשכנז שלא אכלו בסוכה.

בהערות 'זכר חנוך' לקונטרס 'אור חדש', מנהגי רבי העניך מאלעסק, עמ' קנה, סוף הערה קסה.

ב'מנהגי מהרי"ל'²⁹ מביא אודות משפחת לומברדיא"ה³⁰ שנהגו כך: "אמר לנו מהר"י סג"ל דאיקלע הוא פעם אחת לסוכת מה"ר מאיר מאיגר"א, ובליל שמיני ספק שביעי הלך מה"ר מאיר הנזכר] וסעד בבית החורף, כאשר עוד היום נוהגין משפחת לומברדיא"ה שפונין מן הסוכה ליל ח' ספק ז' ובשחרית דיום ח' חוזרין וסועדין בסוכה. ובליל ח' אחר שגמר מהר"י סג"ל סעודתו בסוכה הלך אצל מהר"ם לבית החורף לשמח עמו...". וביוסף אומץ'³¹ מביא שזה היה גם מנהג משפחת טריוש³².

בספר 'רביד הזהב'³³: "מצאתי כתוב בחיבור אא"ז הגאון מוה' שניאור מטרייוש מפפד"מ שהיה נוהג שלא לאכול בסוכה ליל שמיני עצרת עפ"י מעשה דרש"י³⁴ ראש משפחתנו עכ"ד וגוף המעשה לא ידעתי ואעפ"כ נהגתי אחריו כך".

בספר 'יש מנחילין'³⁵ מביא, שהגאון רבי יעקב שולהויף ז"ל בנו של בעל קיקיון דיונה, נהג שלא לאכול בשמיני עצרת בסוכה. ב'אלף המגן' על ה'מטה אפרים'³⁶ כתב: "קיבלתי שמנהג הגה"ק

²⁹ מהדורת שפיצר, הלכות לולב, עמ' שצד אות ו.

³⁰ לומברדיאה היא עיר באיטליה, ולכאורה יש לשער שמשפחה זו מוצאה מאיטליה ששם נהגו לפי מנהג עתיק זה.

³¹ סי' תתרנח, ד"צ ירושלים תשכ"ה, עמ' 234. וכ"כ גם ב'מנהגים דק"ק וורמיישא', לר"י שמש, ח"א עמ' רטז, אות קפב.

³² אף הן משפחה שמוצאה מצרפת בני עירו של רש"י.

³³ לרבי דוב בער ב"ר יהודא ליב טריוויש, פר' אמור, ד"ה שבעת ימים, ווארשא תרנ"ה ח"ג, עמ' 142. ראה אודותו בכת"ע 'המעין', תשרי תשס"ה.

³⁴ מה שכתב כאן שרש"י לא ישב בסוכה בשמ"ע צ"ע מדברי הפרדס לרש"י שהבאנו לעיל ליד הערה 8: "רבינו שלמה בליל שמיני ספק שביעי קידש בסוכה וישב בה וגם למחר עשה כן". וגם הראבי"ה, שבהערה 9, עמ' 402, כותב שרש"י בעצמו היה אוכל בסוכה, עיי"ש. אלא אם נאמר דבסוף ימיו שינה רש"י ממנהגו והפסיק לאכול בסוכה משום מעשה שהיה, כפי שכותב ה'רביד הזהב'.

³⁵ לרבי פנחס קצנלנבוגן, מהדורת פעלד, ירושלים תשמ"ו, סי' צ עמ' קפה. וראה גם שם סי' קטו, עמ' רטררי שלבסוף התחיל לנהוג לאכול בסוכה.

³⁶ סי' תרכה, אות מב בהערה למטה.

אי ישיבה בסוכה בשמיני עצרת בחוץ לארץ קנז

רשכבה"ג מוה"ר יצחק הלוי איש הורוויץ זצ"ל אב"ד דק"ק אה"ו, כי בליל שמיני עצרת לא אכל בסוכה, וביום אכל כל היום אף סעודה ג' כשחל בשבת, וכן קיבלתי מנכדיו מנהג זקנו הגה"ק רשכבה"ג בעל הפלאה ז"ל".

הגה"ק בעל קול אריה, בהיותו בעיר 'מאד' אכל ביום ובלילה בסוכה אם לא היה עת קר או רוח, אולם כשעבר לבערגסאס אכל בביתו ולא בסוכה, ובבוקר הלך לסוכה לעשות קידוש³⁷.

ז. אדמו"רי החסידות שלא אכלו (כלל או כל סעודת) שמיני עצרת בסוכה

בעולם החסידות מצינו מנהגים חלוקים. יש שהקפידו לאכול בסוכה ויש שלא הקפידו, נביא כאן רשימה מפורטת של כל מנהגי העדות והחצרות.

מזן אור שבעת הימים הבעל שם טוב הק' לא אכל בסוכה בשמיני עצרת. כך סיפר הרה"ק רבי אברהם יעקב מסאדיגורא³⁸: "הבעל שם טוב זצלה"ה לא היה יושב בסוכה בשמיני עצרת. אדוני אבי זקני המגיד זצלה"ה היה יושב בסוכה בשמיני עצרת. יש 'סוכות' מלא, ו'סוכת' חסר, כמו שכתוב (בראשית לג, יז): 'ויעקב נסע סכתה'. 'סוכות' מלא כמו שכתוב (בהמשך): 'ויבן לו בית ולמקנהו עשה סכות'. ובכל ימי הסוכות הוא סוכת חסר, ובשמיני עצרת הוא סוכות מלא, כי ביום שמיני עצרת הוא היחוד הגמור. על כן בארץ ישראל נגמר היחוד בשמיני עצרת, על כן יושבין בשמיני עצרת בבית, כי עיקר היחוד בפנים בבית. אבל בחוץ לארץ בא אלינו היחוד הגמור ביום שלאחריו היינו בשמחת תורה - על כן מחויבים לישב גם בשמיני עצרת בסוכה, כי היחוד הוא בשמחת תורה בביתם. והבעל שם טוב זצלה"ה היה מקדש את עצמו בקדושת ארץ ישראל - על כן גם הוא לא היה צריך לישב בסוכה בשמיני עצרת אף בחוץ לארץ.

³⁷ מנהגי הקול אריה, בתוך: 'תולדות קול אריה', עמ' סט אות צו.

³⁸ הובא בספר 'עשר אורות', מערכת ט, מהדו' ולדמן, ירושלים תשס"א, עמ' רנ אות יב. הובא גם בס' בעש"ט עה"ת הקדמה אות מז.

וכן הוא דרך העולם כשמעמידין ארבע קונדיסין בפרוכת למעלה - זו הוא חופה, ועם כל זה היחוד הגמור עושין רק בפנים בבית".

הרה"ק בעל מאור עינים אכל בלילה בסוכה וביום קידש בסוכה ואכל הסעודה בביתו, וכך נהגו אחריו שאר אדמו"רי סקווירא³⁹.

הרה"ק רבי מרדכי מלעכוויטש אכל בלילה בביתו, והיה אומר שהוא מפני שמתחמם מאד בסדר ההקפות והוא חשש סכנה אח"כ להכנס לסוכה, כך כותב נכדו בספרו 'משמרת שלום'⁴⁰. ומביא, ששמע שכמה מקדושים מתלמידי המגיד ממעזריטש לא אכלו בסוכה, רק ביום אחר התפלה היו מקדשין בסוכה ואוכלין מזונות ואכלו הסעודה בביתם.

הרה"ק רבי ברוך מרדכי מקאידינאוו היה עושה קידוש בסוכה ואוכל אח"כ בבית⁴¹.

הרה"ק ר' גדליה מליניץ בעל תשואות חן היה נוהג לצאת בהושענא רבה לפנות ערב לראות אם יש עננים ואם יש סימנים לגשם, ואם היה מעונן והיה נראה שירד גשם החליט לאכול את הסעודה בתוך הבית⁴².

הרה"ק מאפטא היה עושה קידוש היום בסוכה ואח"כ פנה לביתו⁴³.

³⁹ לוח 'מעגל השנה', תשס"ה, עמ' פ. ומוסיף שבלילה מקפידין לאכול בסוכה דוקא אפי' אם יורד גשם.

⁴⁰ מנהגי קאידינאוו, ווארשא חש"ד, סי' מו ד"ה ודע, סוף עמ' 40.

⁴¹ 'משמרת שלום', שם.

⁴² כך הובא בס' 'ערכי יהושע', קונטרס פר"ח שושנים, עמ' רסב, אות רלא. אולם מנהג נכדו הרה"ק יהושע העשיל ממאניסטרשצע היה, שבליל שמיני עצרת קידש בתוך הסוכה ואכל שם חצי הסעודה, ובאמצע הסעודה רקדו לתוך הבית וגמרו את הסעודה שם. וביום שמיני עצרת נהג רק לקדש בתוך הסוכה ואכל שם מזונות ונפרד מן הסוכה באמירת היהי רצון שנזכה לישב בסוכת עורו של לוי, ונכנס לבית לאכול שם סעודת היום. אולם כאשר בא לאמריקה שינה מנהגו ואכל שתי הסעודות מהחל ועד כלה בתוך הסוכה.

⁴³ כך כותב הרה"ג ר' יחיאל מיכל היבנער מניזנוב, בספרו 'לבושי מכלול', מדור מכללתא ומלבשתא, דף ב ע"א אות חי.

אי ישיבה בסוכה בשמיני עצרת בחוץ לארץ קנט

אדמו"רי בית מעזיבוז וזינקוב, נכדי הרה"ק מאפטא, נהגו ג"כ לעשות קידוש אחר התפלה בסוכה ונכנסים אח"כ לביתם⁴⁴.

הרה"ק בעל עבודת ישראל מקאזניץ, ישב כליל שמיני עצרת בביתו⁴⁵.

הרה"ק רבי צבי הירש מזידיטשוב, לא אכל בשמיני עצרת בסוכה⁴⁶.

הרה"ק רבי יצחק אייזיק מזידיטשוב, הלך אחר התפלה לסוכה וקידש ואכל מיני מאפה בדבש ופירות מטוגנים⁴⁷.

אדמו"רי קומרנא לא אכלו בסוכה כלל לא ביום ולא בלילה⁴⁸.
הגה"ק בעל דברי חיים מצאנז נהג לקדש ולאכול בבית, וביום היה נכנס לסוכה ושתה יין ואמר יהי רצון⁴⁹.

44 'ילקוט אוהב ישראל', הליכות ומנהגים, עמ' קנד אות עג. אולם אדמו"רי קאפיטשיניץ כן אכלו בסוכה בין בלילה ובין ביום, כ"כ במנהגי קאפיטשיניץ, בתוך: 'חסדי משה' (נ.י. תשס"ג, עמ' לב). ובהערה סג מוסיף, שאדמו"ר רבי אברהם יהושע העשיל זי"ע אכל רק עם עוד אחד בהסוכה, וכל המשפחה והאורחים אכלו בהבית.

45 הובא בספר 'עשר אורות', מערכת ה, מהדו' ולדמן, ירושלים תשס"א, עמ' קמ אות נד.

46 כן כתב הרה"ק מקאמארנא, בהגותו על הש"ס (בכת"י, הובא בהערות זכר חנוך על מנהגי רבי העניך מאלעסק, עמ' קנד): "לכן מנהג רבותי הקדושים שלא ישבו בסוכה כלל בשמיני עצרת...".

47 קונ' הנהגות מכל השנה, בתוך: 'ילקוט מהרי"א מזידיטשוב', ירושלים תשמ"ט, עמ' קצז אות רנד.

48 'מנהגי קומרנא', ת"א תשכ"ה, עמ' קי, אות תקיג.

49 בשו"ת מהרש"ג, ח"א סי' לה מביא ששמע שבעל הדברי חיים לא אכל בסוכה. וב'דרכי חיים' אות קי, הובא גם ב'אוצר החיים' מנהג צאנז, ירושלים תשמ"ג, עמ' שב, אות רסו, כתב להדיא כן. וכ"ה מנהג באבוב. וראה בס' 'שיר המעלות לשלמה', עמ' סג ואילך, שבשנת תרמ"ט עת שגר הרה"ק רבי שלמה מבאבוב בווישניצא, בא רב אחד והתאכסן בביתו. בבוא יום שמיני עצרת ביקש הרב ההוא שיאכל הר"ש אתו בסוכה בהתאם עם מנהג זקנו הוא. הר"ש טען "שורש נשמתי הוא בצאנז ואין רצוני להמנע ולשנות שום מנהג צאנז, והדברי חיים אכל בשמיני עצרת בבית", אבל האורח השיב שהלא בין

הרה"ק רבי יצחק מנעשכ"ז, בליל שמיני עצרת לא היה אוכל בסוכה, רק בשמע"צ ביום היה מקדש בסוכה בשמיני, והיה נפטר משם בניגונים ושמחה⁵⁰.

הגה"ק בעל בני יששכר מדינוב, כשעבר לדינוב שינה מנהגו ונהג רק לקדש ולברך ברכת המוציא ביום שמיני עצרת בסוכה ואח"כ הלך לבית המדרש לגמור את הסעודה. ויוצאי חלציו אדמו"רי בית מונקאטש נהגו רק לקדש בסוכה ולאכול בבית⁵¹.

אדמו"רי גור אכלו בלילה בבית וביום בסוכה⁵².

אדמו"רי בעלז נהגו לאחר מוסף ביום שמע"צ להכנס אל תוך הסוכה לקדש על היין ואז נפרדין מן הסוכה, ובלילה לא אכלו כלל בסוכה כי אם בבית⁵³.

אדמו"רי מעליץ-ראפשיץ, נהגו לאחר גמר התפלה ביום שמע"צ לילך אל הסוכה לעשות קידוש ולהיפרד מן הסוכה⁵⁴.

זקני רבנו היו כאלו שאכלו בסוכה, וגדולה הכנסת אורחים שלמענה יותר הפעם על מנהג סבו מצאנו לאכול בבית, ויתנהג כזקניו שאכלו בסוכה. נעתר הר"ש להפצרותיו המרובות ואכל בסוכה. לאחר מכן ביום אסרו חג נשרף כל הבית, והר"ש תלה זאת בהקפדת זקנו מצאנו על שינה ממנהגו ואכל בשמיני עצרת בסוכה. והביא סייעתא לדבר כי האש מן הסוכה הוא שיצאה והתפשטה. ומעוברא זו דייק האיך שאסור לשנות מנהג האבות אף לחומרא. ובס' 'הליכות חיים', עמ' רסה, מביא דרך נהג גם הגה"ק מקלויזנבורג שלא לאכול בסוכה כלל. והרבה פעמים בליל החג היה שואל האם גשום וקר בחוץ, וכשנענה שאכן כך הוא, ערך את שלחנו בבית המדרש. השווה מה שמביא בשו"ת 'מנחת אלעזר', ח"ד סי' לא: ושמעתי מגאון מפורסם וצדיק א' ז"ל שהי' מנהגו כי בליל שמע"צ הי' שואל בביהמ"ד אחרי התפלה אם בחוץ העת צלול, והשיבו לו (תמיד) אנ"ש כי האויר קר, והלך לביהמ"ד עם חסידיו לאכול.

⁵⁰ כ"ה בס' 'זכרון טוב', עמ' 36.

⁵¹ שו"ת 'מנחת אלעזר' שם, ומאריך שם לבאר זאת על פי ההלכה.

⁵² כך כתב ב'שפתי צדיק', לשמע"צ, אות לט: "י"ל קצת טעם לרבנותינו ז"ל שאכלו בלילה בבית ולמחר בסוכה", ומאריך שם לבאר ע"פ חסידות טעם הדבר.

⁵³ 'ביתו נאוה קודש', ח"ב עמ' שסז.

⁵⁴ 'נזר הקודש', סי' יב, עמ' רלו אות קלז.

אי ישיבה בסוכה בשמיני עצרת בחוץ לארץ קסא

הרה"ק רבי חנוך העניך דוב מאלעסק לא אכל בסוכה כלל, לא בלילה ולא ביום, רק ביום שמע"צ אחר הקידוש שעשה בבית הלך לסוכה וטעם שם מיני תרגימא, ואמר תורה וצוה לומר הפיוט 'אמונים אשר נאספו' ואמר היה"ר והלך בחזרה לביתו.⁵⁵

הרה"ק רבי שמואל אבא מזיכלין⁵⁶, נהג שלא היה כלל ביום שמיני עצרת בהסוכה, וביום אסרו חג היה נכנס בסוכה לומר ה"יהי רצון" ולהפטר מן הסוכה.

הרה"ק בעל אמרי יוסף מספינקא ובנו בעל החקל יצחק, לא אכלו בסוכה כלל.⁵⁷

הרה"ק בעל ייטב לב ובעל עצי חיים מסיגעט לא אכלו בסוכה.⁵⁸

ח. אדמו"רי החסידות שאכלו כל סעודת שמיני עצרת בסוכה

המגיד הגדול ממעזריטש זי"ע היה יושב בסוכה בשמיני עצרת.⁵⁹ הגה"ק בעל התניא ושאר אדמו"רי חב"ד אכלו ושתו הן בלילה והן ביום רק בסוכה, ואפי' מים לא שתו מחוץ לסוכה.⁶⁰

מקובל מהרה"ק רבי אהרן לייב מפרעמישלאן, שאליהו הנביא זכור לטוב גילה לו שני דברים: א. שלא ישנה את יום אחרון של פסח משאר ימי הפסח, זולת בזה שיטביל "המוציא" במלח. ב. שלא ישנה את יום שמיני-עצרת משאר ימי הסוכות לענין ישיבה בסוכה.⁶¹ וכך היה מנהג נכדיו האדמו"רים לבית קרעטשניף.⁶²

55 אור חדש אלעסק, בתוך: 'לב שמח החדש', פרק יז סימן כג אות א, עמ' קנב.

56 שושלת סטריקוב, כ"מ בס' 'להב אש', עמ' קלא.

57 'מנהגי ספינקא', פרק מג, עמ' פח.

58 כך כתב בספר 'נטעי גבריאלי' לסוכות, מהדרו' תשמ"ט, סי' ד, עמ' רצ בשם הרה"ק מצאנז קלויזנבורג. ואינו מפרט שם אם לא אכלו כלל או שלא אכלו כל סעודתם בסוכה. ולמודעו שהרבה מ"מ למאמר זו לקוח מספר הנ"ל.

59 כך הבאנו לעיל בשם הרה"ק רבי אברהם יעקב מסאדיגורא.

60 'ספר המנהגים - מנהגי חב"ד', עמ' 68.

61 כ"כ בס' 'רזא דעובדא' עמ' צח ובס' 'קדושת ישראל' אות נד.

62 'רזא דעובדא' שם, ואפי' מים לא שתו מחוץ לסוכה, עיי"ש.

הגה"ק בעל בני יששכר מדינוב, בהיותו אבד"ק מונקאטש, נהג לאכול סעודותיו בסוכה.⁶³

הרה"ק רבי מנחם מנדל מקאצק אכל בשמיני עצרת בסוכה.⁶⁴

הרה"ק רבי שלום מקאידינאוו נהג לאכול כל סעודותיו בסוכה (ובשבת אכל גם סעודה שלישית בסוכה) וישן בבית.⁶⁵

הרה"ק רבי צבי הירש מליסקא בעל אך פרי תבואה, אכל כל סעודותיו בסוכה.⁶⁶

הרה"ק רבי יהושע העשיל ממאניסטרשצ'ע, מאז שבא לאמריקה אכל את שתי הסעודות מהחל ועד כלה בתוך הסוכה.⁶⁷

דרכו של הרה"ק רבי יעקב יהודה מנאדרזין⁶⁸ "הי' בשמיני עצרת לאכול בסוכה גם בלילה, וצוה שבשעת הקידוש לסגור הגג של הסוכה ותיכף לאחר הקידוש שוב לפתחו. ואמר שמה שמובא במג"א (סי' תרס"ח) שהי' מנהג לאכול חצי סעודה בסוכה וחצי בבית, הכוונה על סעודת הלילה וחצי ראשונה אכלו בבית. וטעמם הי' לפי שלא היה אפשר להם לקדש בסוכה שלא יהא סתירה מה שאומרים שמיני עצרת החג הזה וגם מה שמברכין ברכת הזמן לזה הוכרחו לקדש בבית, ומפני שצריך להיות הקידוש במקום הסעודה לזה הוכרחו לאכול ג"כ בבית ואכלו חצי הסעודה וחצי השני נכנסו להסוכה לקיים ספק שביעי, אולם כאן שיש עצה לסגור הגג בשעת

⁶³ שו"ת 'מנחת אלעזר', ח"ד סי' לא.

⁶⁴ כך הובא ב'נטעי גבריאל' שם, עמ' רצא בשם האדמו"ר מאמשינוב, ומשם ב'אוצר מנהגי חב"ד', אלול תשרי עמ' שנ. ולהעיר ממש"כ נכדו בספר 'שם משמואל' לשמיני עצרת, שנת תרע"ב בפייט נסעו מסוכה, וצ"ע.

⁶⁵ 'משמרת שלום', סי' מו בפנים סעיף א.

⁶⁶ כך העיד תלמידו הרה"ק רבי ישעי' לע מקערעסטיר, הובא בשו"ת 'בית ישראל' (לחתנו הגר"י לאנדא) ח"א סוף סי' קז.

⁶⁷ כך הובא בס' 'ערכי יהושע', קונטרס פר"ח שושנים, עמ' רסב, אות רלא, וראה שם ביאור הדבר.

⁶⁸ חתנו של הרה"ק רבי מנחם מענדל מווארקא. הובא בהקדמת ספר 'ישרש יעקב', ווארשא תר"ץ, דף ה ע"ב.

אי ישיבה בסוכה בשמיני עצרת בחוץ לארץ קסג

הקידוש ולפתחו אח"כ יכולים לאכול כל הסעודה בהסוכה, לזה צוה תמיד לעשות כן".

לסיום כדאי לציין שהגר"א מווילנא לא רק אכל בשמיני עצרת כל סעודותיו בסוכה, אלא גם ישן בסוכה בשמיני עצרת⁶⁹.

⁶⁹ ספר 'מעשה רב', עמ' רמב, אות רכב. וראה ב'מאיר עיני חכמים', להגאון מאוסטראווצא, מהדו"ק סי' צג, עמ' 156 שמאריך להסביר הנהגין שלא לאכול בסוכה בשמ"ע ונקודת דבריו שמכיון שבשמ"ע אסור לישן בסוכה, משום דההיתר לאכול בסוכה בשמ"ע ולא חיישינן לאיסור בל תוסיף הוא משום שיש היכר שאינו יושב לשם מצוה דבסוכות מברכין על האכילה ובשמ"ע אין מברכין, משא"כ בשינה שאין מברכין על שינה בשום פעם ליכא היכר בין סוכות לשמיני עצרת ולכן אסור לישן בסוכה משום מחזי כמוסיף, וכיון שאסור לישן בסוכה א"כ הוי הסוכה בשמ"ע אינו ראוי לשינה, וסוכה שאינו ראוי לשינה אינו יוצא ידי חובתו גם באכילה ולכן אין חיוב לאכול בסוכה, עיי"ש.